

Частина I

Лірична творчість Бориса Олійника.

Розділ I. Початок творчості. Лірика 1960-х рр.

Узнаю тебе, життя! Приймаю!
И приветствую звоном щита!

(Александр Блок,
«О весна без конца и без края»)

Бориса Олійника відносять до покоління шістдесятників, хоч, зважаючи на творчу продуктивність і активну участь у літературному і суспільному житті наступних десятиліть, його з повним правом можна називати однією з провідних постатей 1970–1980-х і 1990–2000-х років. Щодо шістдесятництва, то його суспільна й художньо-творча вага як ідеологічного і мистецького руху в Україні з роками тільки зростає, на що звернув увагу Михайло Косів у статті, присвяченій 80-літтю від дня народження Василя Симоненка («Поезія Василя Симоненка як символ епохи шістдесятництва» // «Літературна Україна», 2015, 1–8 січня).

Появі сузір'я яскравих творчих індивідуальностей в українській поезії кінця 1950-х — початку 1960-х рр. сприяла сама історична ситуація в колишньому Союзі РСР, яку характеризують як хрущовську відлигу.

Відомо, що спроби демократизувати суспільно-політичне життя в СРСР, реформувати економіку і соціальну сферу роби-

лися ще одразу після закінчення Великої Вітчизняної війни, на хвилі народного піднесення після перемоги над фашистською Німеччиною. Але цей процес невдовзі був заморожений. Була нав'язана жорстка лінія, що вела до консервації старої системи адміністративного управління. В Україні під час перебування Л. Кагановича з березня по грудень 1947 р. прокотилися репресії під гаслом боротьби з буржуазним націоналізмом.

Однак розвінчання М. Хрущовим у доповіді на XX з'їзді КПРС у 1956 р. культу особи Й. Сталіна та політичних репресій 1930-1950-х рр. і за тим реабілітація тисяч невинно засуджених, у тому числі українських письменників, зрештою породила нову потужну хвилю вільнодумства, яка не могла не зрушити країну.

Ще в 1950-і роки в українську поезію приходять такі самобутні, потужні творчі особистості, як Дмитро Павличко і Ліна Костенко, яких від наступної хвилі молодих поетів відділяють лише кілька років. Усі — старші й молодші — шістдесятники — виділялись, як пишуть у наших довідниках, «оновленням художніх форм, патетикою романтизованого гуманізму, пошвавленням неонародницьких тенденцій»*.

Особливо плідним був 1962-й рік — рік дебютів, перших збірок Василя Симоненка (зб. «Тиша і грім», 1962), Івана Драча («Соняшник», 1962), Миколи Вінграновського («Атомні прелюди», 1962). Тоді ж дебютував і Борис Олійник (зб. **«Б'ють у крицю ковалі», 1962**).

Особливістю шістдесятницького руху було те, що більшість з його учасників були високоосвіченими людьми, випускниками вищих навчальних закладів, у першу чергу Київського університету. «Правда, — як зазначає М. Ільницький, — до «зросту й сили» кожен з них доходив по-своєму і не водночас. Коли з'явилися перші публікації Бориса Олійника, Тамара Коломієць та Микола Сом видали вже перші збірки й мали серед молодих читачів неабияку популярність. У пресі все частіше з'являються твори Василя Симоненка, Володимира Коломійця, Василя Діденка, Олеся Лупія... Через кілька років набуде розголосу ім'я Івана Драча, здобудуть популярність публікації у пресі творів

* Літературознавчий словник-довідник. — К.: Видавн. центр «Академія», 1997. — С. 741.

лікаря Віталія Коротича, кінорежисера й актора Миколи Вінграновського. Саме тоді, на початку шістдесятих, набирає щораз більшої сили й вагомості поетичне слово Бориса Олійника*.

11 квітня 1957 року багатотиражка Київського університету надрукувала вірш студента-журналіста Бориса Олійника «Б'ють у крицю ковалі»; цей твір дав назву його першій поетичній збірці, що з'явилася через п'ять років. Тепер, з дистанції часу, бачиш, що навряд чи можна було знайти виразніший образ, для того щоб передати саму суть людського і творчого характеру цього поета — його юнацьку енергію і міць, сміливість і упертість, незрадливість, найсвітліший оптимізм. Дзвінким, чистим голосом, що злився із дзвоном гартованої сільськими ковалями криці (для щита, а не для меча!), він привітав життя:

Як у нашому селі
В крицю вдарять ковалі,
Як у небі голубому
Закурличуть журавлі, —
Так і знай: не за горами
Із пахучими вітрами,
З солов'їними піснями
Йде весна по всій землі.

Музикою алітерацій, народною фразеологією («як у нашому селі», «як у небі голубому», «так і знай») твір близький народній пісні, але це не стилізація. Оригінальність можна помітити вже на версифікаційному рівні: наспівні хорей (популярний хорейний 4-стопник) оправлені у восьмирядкову строфу з нестандартним римуванням: (ааХаБББа). Як повноцінна художня цілість твір викликає літературні асоціації: ковальська тема відсилає до Івана Франка, а світлий, радісний настрій героя-юнака та створений молодим поетом образ весни з «пахучими вітрами» і солов'їними піснями нагадує рядки Павла Тичини «Йде весна запашна...» з вірша «Арфами, арфами...».

Як відомо, поезія 1960-х рр. підняла на п'єдестал «негероїчного» героя — звичайного (на перший погляд) трудівника, життєпису якого, не менш складному й драматичному, ніж у вождів

* Ільницький Микола. На спокій права не дано. Поезія Бориса Олійника. — К.: Молодь, 1980. — С. 11.

і генералів, присвятили свої кращі твори українські й російські шістдесятники. У героя Бориса Олійника своє обличчя. У багатьох випадках цей образ інтимізується, пропускається через долю, історію конкретних людей, конкретної родини, звісно, з художнім узагальненням, — від роду до народу (подібна риса характерна, скажімо, і для поетичної творчості російського шістдесятника Євгена Євтушенка). Так, у згаданому вище вірші поет створює конкретно-чуттєвий і в той же час узагальнюючий образ ковальського роду — діда — батька — брата, які поклали життя за щасливе майбутнє своїх дітей.

Цілком природно, що нащадок цих пращурів освячує традиції свого роду — народу і заявляє про те, що готовий продовжити їхню справу:

Я з ковальської сім'ї,
Молот взяв до рук своїх,
Як ударю срібнодзвонно —
Аж луна понад гаї!

Я на повну міць свою
В сталь дзвінку невтомно б'ю.
Те, що ви не докували
Я з синами докую!

Герой першої збірки молодого поета неминуче мав бути мрійником-романтиком. Романтиці сприяла сама епоха початку космічної ери, польоту в космос Юрія Гагаріна 12 квітня 1961 р., через півроку — Германа Титова. Водночас захоплення космосом, віра в науково-технічний прогрес не тільки не послабили, а й загострили почуття любові до рідної землі й відповідальності за неї. Як пише поет у вірші «Тяжіння серця»:

Ми раптом зовсім іншими очима
На землю-матір глянемо тоді,
Де ми росли і набирались сили
І не в одного серце защемить,
Що часом ми не так її любили,
Як треба матір синові любити.
Хай вище й вище лунуть космольоти —
Ми не відривні од земних широт.